

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій,
обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЗІНЕВИЧ Даниїл Ігорович

УДК 336.2

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Оподаткування доходів фізичних осіб: сучасні проблеми та напрями
вдосконалення»**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавра

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Даниїл ЗІНЕВИЧ

Керівник роботи
ДЕМА Дмитро Іванович
к.е.н. професор

Житомир – 2024

Висновок кафедри фінансів і кредиту

за результатами попереднього захисту кваліфікаційної роботи Зіневича Д.І.:

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту _____

№ __ від «__» _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту _____

к.е.н., професор _____

Дмитро ДЕМА _

«__» _____ 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ Зіневич Даниїл Ігорович _____ захистив
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Зіневич Д. І. Оподаткування доходів фізичних осіб: сучасні проблеми та напрямки вдосконалення. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Поліський національний університет, 2024.

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичні, методичні та практичні аспекти оподаткування доходів фізичних осіб. Теоретично обґрунтовано поняття «податок на доходи фізичних осіб», «податкова база», «податкові ставки», а також охарактеризовано основні проблеми оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Досліджено сучасний стан системи оподаткування доходів фізичних осіб, виявлено ключові проблеми та запропоновано напрямки їх удосконалення, зокрема на основі порівняння з міжнародним досвідом.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб; податкова база; податкові ставки; тіньова економіка; удосконалення системи оподаткування.

SUMMARY

Zinevych D. I. Taxation of Personal Income: Current Problems and Directions for Improvement. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in a specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Polissia National University, 2024.

The qualification work presents theoretical, methodological, and practical aspects of personal income taxation. It theoretically substantiates the concepts of "personal income tax", "tax base", "tax rates", and also characterizes the main problems of personal income taxation in Ukraine. The current state of the personal income taxation system is examined, key problems are identified, and directions for improvement are proposed, particularly based on a comparison with international experience.

Keywords: personal income tax; tax base; tax rates; shadow economy; improvement of the taxation system.

ЗМІСТ

Вступ	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ	7
Висновки до розділу 1	10
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	11
Висновки до розділу 2	16
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	17
Висновки до розділу 3	21
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24
Додатки	

ВСТУП

Актуальність теми. Оподаткування доходів фізичних осіб є однією з ключових складових податкової системи будь-якої країни, відіграючи важливу роль у формуванні державного бюджету та забезпеченні соціально-економічного розвитку. В Україні ця тема набуває особливої актуальності в умовах постійних змін податкового законодавства, економічної нестабільності та викликів, пов'язаних з тіньовою економікою.

Проблеми оподаткування доходів фізичних осіб досліджували численні вчені та практики, зокрема: Андрушків Б. М., Бондаренко О. В., Дема Д.І., Дем'яненко М.Я., Задорожня Л.А., Кірейцев Г. Г., Романюк М. Д., Тюріна М.М., Тулуш Д. І та інші.

Мета і завдання дослідження. Основна мета цієї кваліфікаційної роботи полягає у комплексному аналізі сучасного стану оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, виявленні основних проблем та визначенні напрямків їх удосконалення за допомоги порівняння з досвідом зарубіжних країн.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- вивчити теоретичні основи оподаткування доходів фізичних осіб;
- проаналізувати сучасний стан та проблеми оподаткування доходів фізичних осіб в Україні;
- дослідити міжнародний досвід у сфері оподаткування доходів фізичних осіб;
- розробити пропозиції щодо удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є процес оподаткування доходів фізичних осіб.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та прикладних аспектів процесу оподаткування доходів фізичних осіб і напрямки вдосконалення цієї системи в Україні.

Методи дослідження. Дослідження базувалось на системному підході до пізнання економічних явищ і процесів. Методи аналогії та узагальнення використано для теоретичного обґрунтування проблем оподаткування доходів

фізичних осіб, формування висновків та пропозицій щодо вдосконалення цієї системи. Розрахунково-аналітичний метод застосовано під час аналізу сучасного стану оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Метод порівняльного аналізу використано для вивчення міжнародного досвіду та визначення можливостей його адаптації до українських умов.

Інформаційними джерелами для підготовки кваліфікаційної роботи та обґрунтування теоретичних і прикладних аспектів стали закони України, загальнодержавні та внутрішні нормативно-правові акти, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних науковців, власні дослідження, інформаційні ресурси мережі Internet.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні результати дослідження доповідались і публікувались на науково-практичних конференціях:

1) Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць (Поліський національний університет, 2023) – «Значення податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів бюджетів»;

2) Фінансове забезпечення економіки (30 травня 2024 р., Поліський національний університет) – «Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб».

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Бакалаврська робота викладена на 19 сторінках комп'ютерного тексту. Робота має: вступну частину; три розділи основної частини; висновки; ілюстрації представлено у 2 таблицях, 4 рисунках; 6 додатках; список використаних джерел містить 44 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ

Оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) є ключовим елементом податкової системи, що безпосередньо впливає на добробут громадян та фінансову стабільність держави. ПДФО визначається як обов'язковий платіж, що стягується з доходів фізичних осіб у формі заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, оренди майна, інвестицій та інших джерел.

Оподаткування доходів фізичних осіб ґрунтується на таких принципах:

—загальність - всі громадяни, які отримують доходи, зобов'язані сплачувати податки;

—справедливість - податки повинні стягуватися відповідно до платоспроможності громадян;

—прогресивність - вищі доходи підлягають вищим ставкам оподаткування.

—прозорість - процес оподаткування має бути зрозумілим та передбачуваним.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із найважливіших податків у структурі бюджетних доходів будь-якої країни. Він встановлюється на доходи, отримані фізичними особами, включаючи заробітну плату, доходи від підприємницької діяльності, доходи від продажу майна тощо.

Податок на доходи фізичних осіб є основним джерелом доходів як державного, так і місцевих бюджетів. Так, в Україні частка податку на доходи фізичних осіб у загальному обсязі доходів державного бюджету в 2021-2023рр становила 7,7-10,5%(Додатки А+Е). ПДФО допомагає забезпечити стабільне надходження коштів для фінансування соціальних, економічних та інфраструктурних проектів через реалізацію ряду функцій(рис 1.1):

Рис.1.1 Функції ПДФО

Джерело: власні дослідження

Податок з доходів фізичних осіб, що сплачується відповідно до Податкового кодексу України, розподіляється до бюджетів в таких пропорціях:

25 відсотків — доходи Державного бюджету України (п. 1 ч. 2 ст. 29 Бюджетного кодексу);

15 відсотків — доходи бюджету АР Крим та обласних бюджетів (п. 1 ч. 1 ст. 66 Бюджетного кодексу);

60 відсотків — доходи бюджетів міст республіканського АР Крим та обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад (п. 1 ч. 1 ст. 64 Бюджетного кодексу)[22].

Стабільні надходження від ПДФО сприяють фінансовій незалежності держави та зменшують залежність від зовнішніх запозичень. Він є основним джерелом доходів для місцевих бюджетів, що дозволяє органам місцевого самоврядування забезпечувати надання публічних послуг, розвиток інфраструктури та соціальну підтримку населення.

ПДФО сприяє соціальній стабільності, забезпечуючи фінансування соціальних програм, таких як пенсії, допомоги по безробіттю, соціальні виплати малозабезпеченим громадянам.

ПДФО є важливим інструментом фінансової політики держави, який виконує фіскальну, розподільчу, стимулюючу та контрольну функції. Ефективна система оподаткування доходів фізичних осіб сприяє фінансовій стабільності держави, соціальній справедливості та економічному розвитку. Досвід розвинених країн може бути корисним для удосконалення національної системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Проблеми пов'язані з дослідженням ПДФО були об'єктом дослідження багатьох вчених.

Так, Кірейцев Г. Г.: Аналізуючи принципи та функції оподаткування, підкреслює важливість справедливості та прозорості податкової системи. Він зазначає, що ефективне оподаткування доходів фізичних осіб може сприяти зменшенню тіньової економіки та підвищенню рівня податкової культури[21].

Тулуш Л. Д.: У своїх дослідженнях зосереджується на проблемах ухилення від сплати податків та тіньової економіки. Він наголошує на необхідності вдосконалення податкового контролю та запровадження механізмів, що стимулюють добровільну сплату податків[27].

Андрушків Б. М.: Досліджуючи міжнародний досвід оподаткування доходів фізичних осіб, Андрушків робить висновок про необхідність адаптації найкращих світових практик до українських умов. Він підкреслює важливість гармонізації податкового законодавства з європейськими стандартами[18].

Стаття " Ефективність податкової політики України в рамках інтеграційних процесів", яку досліджувала Тюріна М.М.: У статті розглядаються впливи податкової політики на економічну стабільність у періоди кризи та інтеграцій з боку іноземних країн, базуючись на їх досвіді. Автори аналізують роль податку на доходи фізичних осіб у підтримці державного бюджету та соціального захисту громадян[44].

Задорожня Л.А. та її Дослідження "Вплив прогресивного оподаткування на соціальну нерівність". Це дослідження присвячене аналізу ефективності прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб у зменшенні соціальної нерівності. Автори порівнюють податкові системи різних країн та оцінюють їх вплив на економічну рівність[26].

Висновки до розділу 1

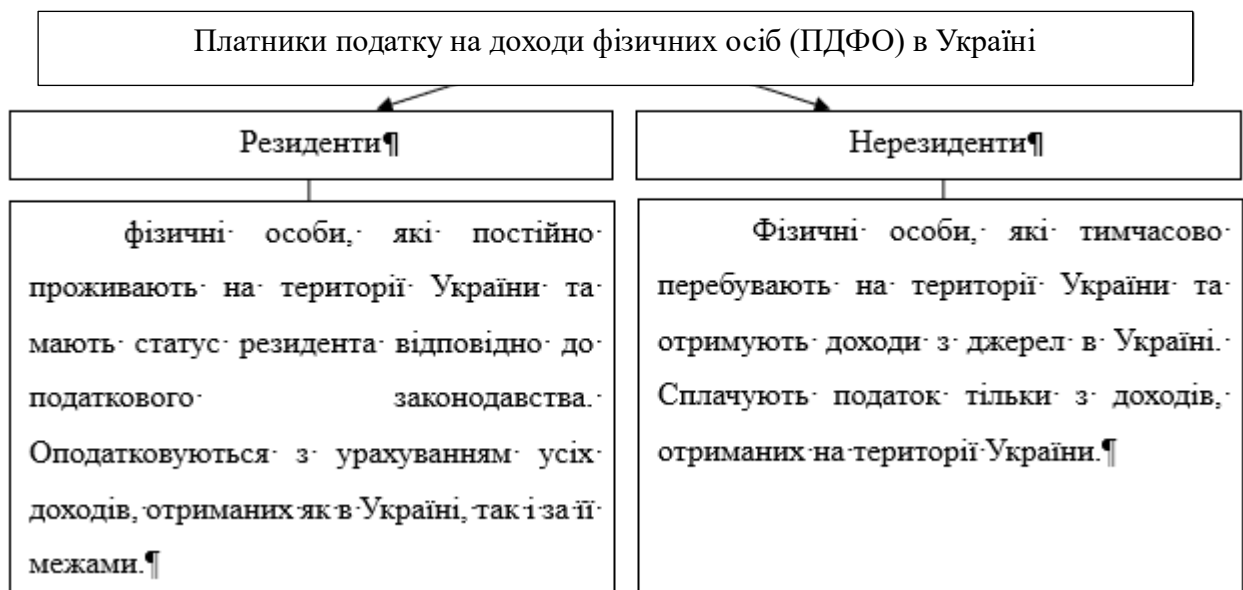
Податок на доходи фізичних осіб має давню історію розвитку і є невід'ємною складовою сучасних податкових систем. Його значення для формування доходів бюджетів є надзвичайно важливим, оскільки він забезпечує фінансування державних та місцевих витрат, сприяє соціальній справедливості та стабільності.

Розглянуті точки зору вчених та результати досліджень підкреслюють важливість ефективної та справедливої системи оподаткування доходів фізичних осіб, що може бути досягнута через вдосконалення законодавчої бази, підвищення прозорості та забезпечення справедливого перерозподілу доходів.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Сучасний механізм адміністрування податку на доходи фізичних осіб в Україні потребує ретельного аналізу для визначення його ефективності та пошуку шляхів вдосконалення. Цей податок є одним із основних джерел бюджетних надходжень, а тому його правильне адміністрування має критичне значення для забезпечення стабільного фінансування державних програм та підтримки соціально-економічного розвитку. Розглянемо детальніше основні елементи та учасників процесу адміністрування податку на доходи фізичних осіб(рис.2.1):

** Джерело: власні дослідження*

Рис. 2.1. Платники податку на доходи фізичних осіб

Об'єктом оподаткування ПДФО є доходи, які отримує фізична особа. До таких доходів належать: Заробітна плата та інші виплати, пов'язані з трудовими відносинами. Доходи від підприємницької діяльності. Доходи від майнових прав, включаючи доходи від оренди або продажу майна. Інвестиційні доходи, включаючи дивіденди, проценти, роялті. Інші доходи, такі як доходи від лотерей, подарунків, спадщини тощо.

Податкова база ПДФО визначається як загальна сума оподатковуваних доходів, зменшена на суму витрат, що підлягають вирахуванню згідно з податковим законодавством. До таких витрат можуть належати: витрати на освіту, витрати на медичне обслуговування, іпотечні відсотки, благодійні внески.

Сукупний дохід фізичної особи включає всі види доходів, які підлягають оподаткуванню. При визначенні сукупного доходу враховуються доходи як у грошовій, так і в натуральній формах.

До сукупного доходу включаються: основна заробітна плата, додаткові виплати та бонуси, доходи від підприємницької діяльності, доходи від надання майна в оренду, проценти, дивіденди, роялті. Так, заробітна плата оподатковується за ставкою 18%. Крім того, з неї утримується військовий збір у розмірі 1,5%.

Також відповідно до пункту 178.3 статті 178 розділу IV Податкового кодексу України (ПКУ), оподатковуваним доходом вважається сукупний чистий дохід, який визначається як різниця між доходом (винагородою) і документально підтвердженими витратами, необхідними для здійснення незалежної професійної діяльності[38].

Якщо особа, яка провадить незалежну професійну діяльність, не отримала довідку про взяття на облік, то об'єктом оподаткування є доходи від цієї діяльності без врахування витрат. ПКУ не передбачає конкретного переліку витрат для осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність, тому для визначення сукупного чистого доходу доцільно враховувати документально підтвержені витрати, пов'язані з цією діяльністю[38].

Датою формування загального оподаткованого доходу фізичної особи, яка провадить незалежну професійну діяльність, є дата фактичного надходження коштів на банківський рахунок (у касу) або отримання інших видів компенсацій, тобто застосовується касовий метод[38].

Остаточний розрахунок податку на доходи фізичних осіб за звітний податковий рік здійснюється платником самостійно на основі даних, зазначених

у податковій декларації про майновий стан і доходи. У цій декларації повинні бути зазначені всі доходи, включаючи доходи від незалежної професійної діяльності, інші доходи з джерел в Україні та іноземні доходи, а також суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, нараховані на доходи від незалежної професійної діяльності (пункт 178.7 статті 178 ПКУ) [383].

Згідно з пунктом 178.6 статті 178 ПКУ, фізичні особи, які провадять незалежну професійну діяльність, зобов'язані вести облік доходів і витрат від такої діяльності. Облік може вестися в паперовому та/або електронному вигляді, включаючи через електронний кабінет[38].

До сукупного доходу не включаються наступні доходи:

1. Державна допомога - Всі види державної допомоги, які отримують громадяни, за винятком допомоги на дітей і соціальних виплат, що не підлягають оподаткуванню.

2. Компенсаційні виплати - Виплати, які компенсують збитки, зокрема від природних катастроф, пожеж, а також інші види компенсацій, визначені законодавством.

3. Страхові виплати - Суми страхових виплат, які отримують громадяни у випадках, передбачених договорами страхування.

4. Стипендії - Стипендії, які надаються з державного бюджету або бюджетів місцевого самоврядування.

5. Аліменти - Аліменти, які отримують громадяни відповідно до рішення суду або добровільної угоди.

6. Спадщина і дарування - Вартість майна, отриманого у спадщину або в дарунок, окрім випадків, що передбачені податковим законодавством.

7. Допомога по безробіттю - Виплати, які надаються громадянам у зв'язку з безробіттям.

8. Доходи від продажу майна - Доходи від продажу власного нерухомого майна, якщо продаж здійснюється не частіше одного разу на рік і за певних умов.

9. Дивіденди та інші пасивні доходи - Дивіденди, проценти, роялті, які підлягають особливому режиму оподаткування[38].

Фізичні особи-підприємці можуть оподатковувати свої доходи за спрощеною або загальною системою оподаткування. При спрощеній системі ставка податку залежить від групи платника єдиного податку (5% або 3% з ПДВ). При загальній системі оподаткування дохід оподатковується за ставкою 18%.

Доходи від продажу нерухомого майна оподатковуються за ставкою 5%, якщо майно перебувало у власності більше трьох років. Якщо менше — ставка становить 18%. Доходи від продажу рухомого майна (автомобілі, інше майно) оподатковуються за ставкою 5% або 18% залежно від обставин. Дивіденди оподатковуються за ставкою 5%, проценти — за ставкою 18%, роялті мають таку ж процентну ставку як і відсотки. Як і доходи від лотерей та виграшів, але з них також утримується військовий збір 1,5%. Подарунки та спадщина оподатковуються за ставкою 5%, якщо отримані від близьких родичів, та за ставкою 18% в інших випадках[38].

Щодо місцевих бюджетів та відсотка ПДФО в них ми можемо розглянути в наступній таблиці 2.1:

Таблиця 2.1

**Доходи загального фонду місцевих бюджетів
(без урахування міжбюджетних трансфертів) за 2022 рік**

Показники	факт 2021 рік	затверджено на 2022 рік	факт 2022 рік	відхилення			Питома вага, %
				факт 2022 до факт 2021		виконання, %	
				сума	темп росту, %		
Всього доходи ЗФ	351,9	394,4	398,1	46,2	113,1	100,9	100,0
ПДФО	212,2	259,1	272,2	60,0	128,3	105,1	68,4
єдиний податок	46,2	49,0	47,2	1,0	102,1	96,3	11,8
плата за землю	35,3	34,5	29,6	-5,7	83,8	85,7	7,4
податок на майно	7,8	7,8	7,1	-0,7	91,0	91,4	1,8
акцизний податок	17,8	15,8	13,1	-4,8	73,3	82,8	3,3
плата за адмін послуги	3,6	3,4	3,3	-0,3	92,4	95,9	0,8
податок на прибуток	15,8	12,5	12,2	-3,5	77,5	97,5	3,2
інші	13,2	12,3	13,4	0,2	101,5	108,9	3,3

Джерело: наведено за даними Міністерство Фінансів України[24].

З цієї таблиці видно, що основним бюджетоутворюючим податком загального фонду місцевого бюджету є податок на доходи фізичних осіб (68,4%), що надійшов у сумі 272,2 млрд грн, що становить 128,3% порівняно з 2021 роком, а доходи збільшилися на 60,0 млрд грн[24].

Також ми можемо побачити фактичні темпи приросту по ПДФО за 2022 та 2021 роки по певним територіальним громадам на рис. 2.2:

* Джерело: наведено за даними Міністерства фінансів України[24].

Рис. 2.2. Темпи росту фактичних надходжень

Рисунок 2.2 відображає тенденцію до зростання ролі ПДФО в місцевих бюджетах.

ПДФО відіграє ключову роль у стимулюванні економічного розвитку. Завдяки цьому податку держава може інвестувати у розвиток підприємництва, підтримку малих та середніх підприємств, створення робочих місць та розвиток інновацій. Це сприяє зростанню економіки, підвищенню доходів населення та розширенню бази оподаткування.

Він також є важливим інструментом забезпечення соціальної справедливості. Прогресивна шкала оподаткування, при якій більш заможні громадяни сплачують більший відсоток своїх доходів у вигляді податків, дозволяє перерозподіляти кошти на користь менш забезпечених верств

населення. Це сприяє зменшенню нерівності в суспільстві та забезпечує більш рівномірний розподіл багатства.

Ефективне адміністрування ПДФО прямо впливає на обсяги бюджетних доходів. Важливими аспектами є система збору податків, що включає механізми обліку, звітності та сплати податків; контроль та нагляд, які забезпечують дотримання податкового законодавства та боротьбу з ухиленням від сплати податків; інновації в адмініструванні, які передбачають впровадження електронних систем звітності та сплати податків, що підвищує прозорість та зменшує адміністративні витрати.

Основними проблемами в адмініструванні ПДФО є складність податкового законодавства, високий рівень тіньової економіки та ухилення від сплати податків. Вдосконалення системи адміністрування може включати спрощення податкового законодавства, створення більш прозорих та зрозумілих правил; зміцнення контролю, підвищення ефективності податкових органів та посилення санкцій за ухилення від сплати податків; впровадження новітніх технологій, використання електронних платформ для адміністрування податків.

Висновки до розділу 2

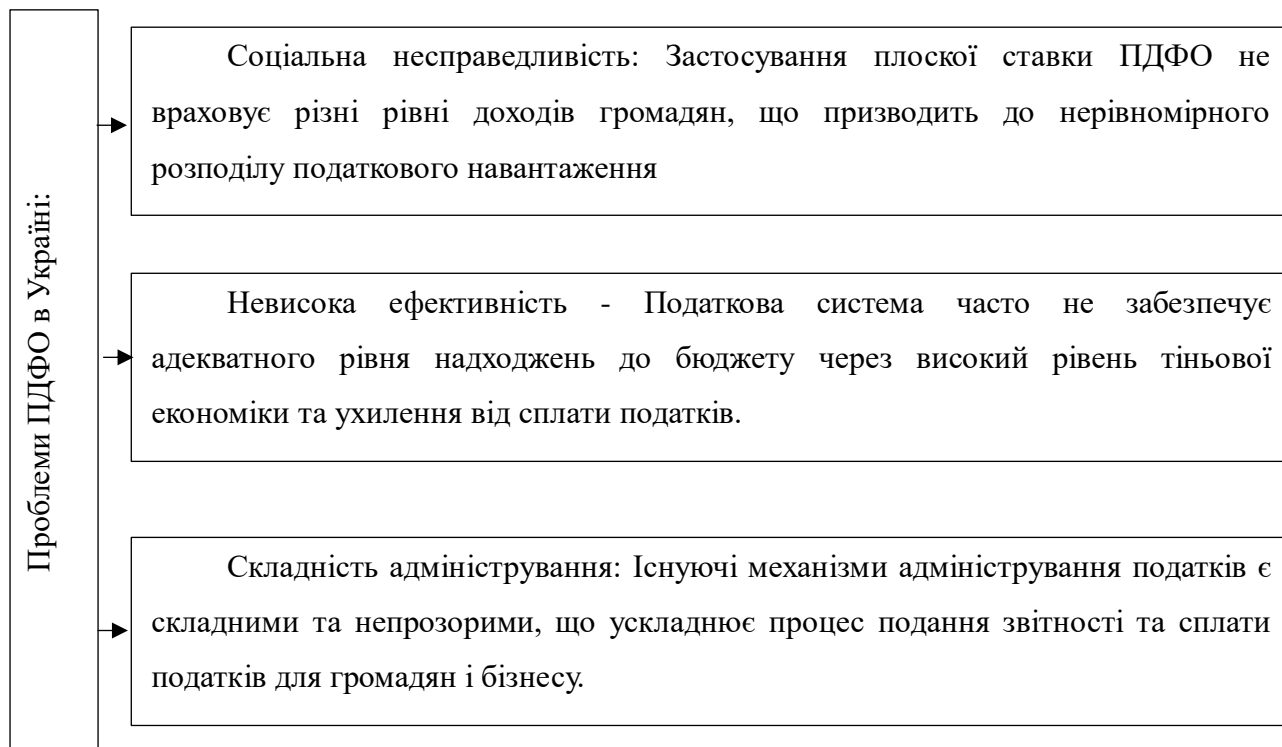
Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні є необхідним для забезпечення фінансової стабільності держави, підвищення соціальної справедливості та стимулювання економічного розвитку. Впровадження прогресивної шкали оподаткування, розширення податкових пільг, оптимізація податкового адміністрування та децентралізація податкової системи є ключовими кроками на цьому шляху. Це дозволить не лише збільшити надходження до бюджету, але й забезпечити більш ефективне використання ресурсів на розвиток та покращення якості життя громадян.

ПДФО є важливим джерелом доходів державного бюджету, його частка в загальних доходах держави за останні роки знаходиться в межах 7.0-11.0%

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Сучасний стан оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО) в Україні характеризується низкою проблем, таких як (рис. 3.1):

* Джерело: власні дослідження

Рис 3.1. Проблематика сучасного стану оподаткування ПДФО

Вивчення міжнародного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб дозволяє визначити найкращі практики та можливості їхнього застосування в Україні. Країни з розвинутою економікою, такі як США, Німеччина, Швеція, мають успішні моделі оподаткування доходів фізичних осіб, що характеризуються: прозорістю та передбачуваністю податкової системи, високим рівнем податкової культури та ефективним контролем за сплатою податків та боротьбою з ухиленням.

Розглянемо глибше різницю між прогресивною шкалою оподаткування, що застосовується в країнах з розвинутою економікою порівняно з Україною. Останні дослідження показують, що застосування прогресивної податкової шкали в багатьох розвинених країнах сприяє більш справедливому розподілу

доходів і покращенню соціального паритету. Водночас плоска шкала, яка використовується в Україні, має свої переваги в простоті адміністрування та зрозумілості для платників податків. Здатність враховувати легкість адміністрування та розуміння платників податків стала можливою завдяки децентралізації податкових систем у багатьох країнах.

Більшість розвинутих країн застосовують прогресивну шкалу податків, де ставка податку збільшується з ростом доходу. Цей підхід спрямований на забезпечення більшої справедливості та перерозподілу доходів, оскільки більш заможні громадяни сплачують більший відсоток своїх доходів у вигляді податків.

Деякі країни, зокрема пострадянські, використовують плоску шкалу, де ставка податку однакова для всіх рівнів доходу. Цей підхід є більш простим у адмініструванні та зрозумілим для платників податків, але може призводити до меншого перерозподілу доходів.

У багатьох країнах існують різноманітні податкові винятки та пільги, що зменшують податкове навантаження на певні категорії громадян. Ці пільги можуть бути спрямовані на підтримку сімей з дітьми, людей з інвалідністю, студентів, пенсіонерів тощо.

Так, у Сполучених Штатах Америки використовують прогресивну шкалу оподаткування з сімома податковими групами, де ставки коливаються від 10% до 37% залежно від рівня доходу. Податкові відрахування та кредити, такі як стандартне відрахування, відрахування на дітей, освіту та медичні витрати, знижують загальну суму податку. Високий рівень децентралізації дозволяє окремим штатам мати власні податкові системи з додатковими ставками та пільгами[5].

У Німеччині діє прогресивна шкала з максимальною ставкою до 45%. Крім того, існує система соціального страхування, яка включає додаткові внески з доходів на медичне страхування, пенсійне страхування, страхування від безробіття та довгострокового догляду. Податкові пільги передбачають значні відрахування для сімей з дітьми, а також на освіту та медичні витрати[5].

У Швеції відомі високі податкові ставки, що компенсуються розвинутою системою соціальних послуг. Податок на доходи включає національний та муніципальний компоненти. Значні податкові пільги на освіту, медицину, догляд за дітьми та інші соціальні послуги забезпечують високу якість життя для громадян[5].

В таблиці 3.1 наведено основні елементи ПДФО в зарубіжних країнах:

Талиця 3.1

Основні елементи ПДФО в зарубіжних країнах та Україні

Країна	Тип шкали оподаткування	Мінімальна ставка (%)	Максимальна ставка (%)	Винятки та пільги	Децентралізація податкової системи	Соціальні послуги
США	Прогресивна	10	37	Стандартне відрахування, відрахування на дітей, освіту, медичні витрати	Високий рівень, окремі штати мають власні податкові системи	Розвинена система соціального забезпечення
Німеччина	Прогресивна	14	45	Відрахування для сімей з дітьми, освіту, медичні витрати	Середній рівень, регіональні податкові системи	Високий рівень соціальних послуг
Швеція	Прогресивна	31	57	Відрахування на освіту, медицину, догляд за дітьми	Низький рівень децентралізації	Розвинена система соціального забезпечення
Україна	Плоска	18	18	Обмежені пільги для деяких категорій громадян	Низький рівень, більшість податків централізовані	Низький рівень соціальних послуг

**Джерело: власні дослідження*

В Україні застосовується плоска шкала податку на доходи фізичних осіб зі ставкою 18%. Це спрощує адміністрування, але може призводити до меншої соціальної справедливості та не достатньої наповненості бюджету порівняно з прогресивною шкалою, що використовується у більшості розвинених країн.

У багатьох країнах податкові системи децентралізовані, що дозволяє регіонам встановлювати власні податкові ставки та пільги, враховуючи місцеві особливості та потреби. В Україні ж більшість податків централізовані, що обмежує можливості регіонів у формуванні власної податкової політики.

За кордоном високі податкові ставки компенсуються розвинутою системою соціальних послуг, а саме як безкоштовна медицина, освіта, пенсійне забезпечення та інші. В Україні рівень соціальних послуг значно нижчий, або ж не має достатнього рівня якості, що викликає невдоволення громадян та знижує ефективність податкової системи.

Зарубіжні країни часто пропонують більш широкий спектр податкових пільг та винятків. В Україні існують певні пільги, але вони є менш розвиненими та менш доступними для широкого кола платників податків.

Вивчення міжнародного досвіду показало, що більшість розвинених країн використовують прогресивну шкалу оподаткування, яка забезпечує більшу соціальну справедливість та ефективне наповнення бюджету.

Прогресивна шкала: Високі ставки для більш заможних верств населення сприяють перерозподілу доходів та зменшенню економічної нерівності.

Податкові пільги: Наявність різноманітних податкових пільг та винятків для певних категорій громадян (наприклад, сімей з дітьми, людей з інвалідністю) забезпечує додаткову соціальну підтримку.

Децентралізація податкової системи: Дозволяє регіонам самостійно встановлювати податкові ставки та пільги, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів.

На основі проведеного аналізу було визначено наступні напрямки удосконалення національної системи оподаткування доходів фізичних осіб:

Впровадження прогресивної шкали оподаткування: Це дозволить більш заможним громадянам сплачувати більший відсоток своїх доходів у вигляді податків, що сприятиме зменшенню соціальної нерівності та збільшенню надходжень до бюджету. Для підвищення соціальної справедливості та збільшення бюджетних надходжень пропонується запровадити прогресивну шкалу ПДФО. Наприклад, можна ввести три рівні оподаткування:

1. Доходи до 100 000 грн на рік – ставка 10%.
2. Доходи від 100 001 до 500 000 грн на рік – ставка 20%.
3. Доходи понад 500 001 грн на рік – ставка 30%.

Розширення податкових пільг: Введення додаткових податкових пільг для соціально незахищених категорій громадян, що забезпечить більш рівномірний розподіл податкового навантаження. Пільги для сімей з дітьми (наприклад, зменшення податкової бази на кожну дитину). Пільги для людей з інвалідністю (зниження ставок або повне звільнення від сплати податків для певних груп). Пільги для студентів та пенсіонерів (зменшення ставок або податкові кредити на навчання та медичні витрати).

Для зменшення рівня тіньової економіки та ухилення від сплати податків необхідно впровадити електронні системи звітності та сплати податків, що дозволить спростити процес для платників податків та підвищити рівень прозорості, посилити контроль за дотриманням податкового законодавства, зокрема через проведення регулярних аудиторських перевірок, запровадити жорсткі санкції за ухилення від сплати податків, що сприятиме підвищенню рівня податкової дисципліни.

Для забезпечення ефективного використання ресурсів та врахування місцевих особливостей пропонується надати регіонам більше повноважень у встановленні податкових ставок та пільг, що дозволить більш гнучко реагувати на місцеві потреби та умови, створити механізми перерозподілу податкових надходжень між регіонами для забезпечення рівномірного розвитку та підтримки менш забезпечених територій.

Висновки до розділу 3

На основі проведеного аналізу встановлено, що впровадження прогресивної шкали оподаткування, яка широко застосовується в розвинених країнах, може значно підвищити соціальну справедливість та ефективність наповнення бюджету.

Розширення податкових пільг для соціально незахищених категорій громадян та надання регіонам більшої автономії у встановленні податкових ставок і пільг дозволить враховувати місцеві особливості та потреби.

Запровадження сучасних технологій адміністрування податків та посилення контролю за дотриманням податкового законодавства сприятиме зменшенню рівня тіньової економіки та підвищенню податкової дисципліни.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що дослідження оподаткування доходів фізичних осіб в Україні обумовлена важливістю цього аспекту податкової системи для формування державного бюджету та забезпечення соціально-економічного розвитку країни.
2. Встановлено, що невисока ефективність існуючої системи оподаткування характеризується високим рівнем тіньової економіки та ухилення від сплати податків.
3. ПДФО є важливим джерелом доходів державного бюджету, його частка в загальних доходах держави за останні роки знаходиться в межах 7.0-11.0%
4. Визначено, що плоска ставка ПДФО не враховує різні рівні доходів громадян, що призводить до нерівномірного розподілу податкового навантаження. Наявна система оподаткування не забезпечує адекватного перерозподілу доходів, що сприяє зростанню соціальної нерівності.
5. Підтверджено, що існуючі механізми адміністрування податків є складними та непрозорими, що ускладнює процес подання звітності та сплати податків для громадян і бізнесу.
6. Вивчення міжнародного досвіду показало, що більшість розвинених країн використовують прогресивну шкалу оподаткування, яка забезпечує більшу соціальну справедливість та ефективне наповнення бюджету.
7. Запровадження додаткових податкових пільг для соціально незахищених категорій громадян, таких як сім'ї з дітьми, люди з інвалідністю, студенти та пенсіонери. Це забезпечить більш рівномірний розподіл податкового навантаження.
8. Вказано на необхідність надання регіонам більше повноважень у встановленні податкових ставок та пільг, що дозволить більш гнучко реагувати на місцеві потреби та умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 2020 Index of Economic Freedom. *The Heritage Foundation*. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking>.
2. Center for Economic Strategy. *Taxation and Economic Growth in Ukraine*. URL: <https://ces.org.ua/taxation-economic-growth-ukraine/>.
3. Global Tax Survey. *KPMG*. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2019/11/global-tax-survey.html>.
4. Grant Thornton. International Tax Review. URL: <https://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/tax/international-tax-review-2018.pdf>.
5. Johnson R. Comparative Analysis of Progressive and Flat Tax Systems. *International Tax Review*, 2019, 28(2), 102-119.
6. Müller H. Social Welfare and Taxation: A Study of Germany and Sweden. *European Journal of Public Policy*, 2020, 15(1), 87-110.
7. Paying Taxes 2020. *PwC*. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020.html>.
8. Revenue Mobilization in Developing Countries. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2018/08/13/PP080618Revenue-Mobilization-in-Developing-Countries>.
9. Smith A. Taxation Systems and Their Impact on Economic Development. *Journal of Economic Perspectives*, 2018, 32(4), 45-67.
10. Tax Policy Outlook 2020. *Deloitte*. URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/tax/articles/tax-policy-outlook.html>.
11. Tax Policy Reforms 2019. *International Tax and Investment Center*. URL: <https://www.iticnet.org/tax-policy-reforms-2019>.
12. Taxation Trends in the European Union. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/taxation-trends-european-union_en.
13. Taxing Wages 2019. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxing-wages-2019.pdf>.

14. The Impact of Taxation on Economic Growth. *Tax Policy Center*. URL: <https://www.taxpolicycenter.org/publications/impact-taxation-economic-growth>.
15. Varonov D.A. Міжнародний досвід адміністрування податків та можливості його застосування в Україні. *Податкова політика*, 2020, 2(1), 34-46.
16. World Bank. Taxation and Economic Development. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/taxation>.
17. Worldwide Corporate Tax Guide. *Ernst & Young*. URL: https://www.ey.com/en_gl/tax-guides/worldwide-corporate-tax-guide.
18. Андрушків Б. М., Малюта Л. Я. Економічна та майнова безпека бізнесу: навч. посіб. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2016.
19. Бойко І.М. Фіскальна політика та її вплив на економічний розвиток України. *Економічний часопис*, 2018, 4(2), 88-101.
20. Бюро економічної безпеки України. Боротьба з ухиленням від сплати податків в Україні. URL: <https://www.beu.gov.ua/reports/tax-evasion-ukraine>.
21. Дема Д.І., Шевчук І.В. Стан та перспективи оподаткування доходів фізичних осіб. *European cooperation*. 2019. №2(42). С. 19-34
22. Державна податкова служба України. URL: <https://if.tax.gov.ua/media-ark/>.
23. Державна податкова служба України. Звіт про надходження податку на доходи фізичних осіб. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zvitnist-/pokazniki-roboti/>.
24. Довідка щодо виконання доходів загального фонду. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/>
25. Економічний розвиток України. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*. URL: <https://www.me.gov.ua>.
26. Задорожня Л.А. Вплив прогресивного оподаткування на соціальну нерівність. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3850313-progresivne-opodatкування-perspektivi-povernenna-do-dobre-zabutogo.html>.
27. Звіт про виконання державного бюджету України. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.

28. Зіневич Д.І. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб. *Фінансове забезпечення економіки : матеріали науково-практичної конференції* (30 травня 2024 р.), Поліський національний університет. 2023.
29. Зіневич Д.І. Значення податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів бюджетів. *Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць*. Поліський національний університет. 2023. С.152-154.
30. Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень. *Фіскальна децентралізація в Україні*. URL: <https://ibser.org.ua>.
31. Кірейцев Г. Г. Фінанси підприємств: навч. посіб. – Ж.: Вид-во ІТІ, 2002.
32. Коваль Р.С. Податкові надходження і їх вплив на економічний розвиток регіонів України. *Регіональна економіка*, 2019, 3(4), 50-63.
33. Кочешкова О., Шубенко І. Аналіз формування дохідної бази місцевих бюджетів в Україні. *Фінансова політика регіонального розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 25-річчя заснування кафедри фінансів і кредиту* (10-11 жовт. 2019 р.). Том 2. Житомир, 2019. с. 84-87.
34. Кравченко О. Вплив децентралізації на податкову систему України. *Економіка України*, 2022, 3(5), 112-130.
35. Лупенко Ю. О., Тулуш Л. Д. Оподаткування сільського господарства в умовах трансформації спеціальних податкових режимів. *Економіка АПК*, 2016, №1, с. 5-17. [PDF] з сайту irbis-nbuv.gov.ua.
36. Огляд податкових систем світу. *Державна фіскальна служба України*. Київ: ДФС України, 2021.
37. Податкова система України: виклики та перспективи. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/uk/tax-system-ukraine-challenges-prospects/>.
38. Податковий кодекс України : Закони України від 16.01.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 17.06.2024).
39. Податкові системи в країнах ЄС. *Європейський центральний банк*. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.eps2020.en.pdf>.

40. Річний звіт про виконання державного бюджету України. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/reports>.
41. Савченко В.І. Податкова система України: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ: Наукова думка, 2021.
42. Свірко М.О. Адміністрування податків в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення. *Журнал фінансового права*, 2020, 3(2), 45-57.
43. Статистичний збірник України. *Державна служба статистики України*. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
44. Тюріна М.М. Ефективність податкової політики України в рамках інтеграційних процесів. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/29.pdf.